

Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί προσδιορίζουν κυρίως ρήματα και δευτερευόντως επιρρήματα, ονόματα και αντωνυμίες. Εκφέρονται μονολεκτικά ή περιφραστικά και δηλώνουν τόπο, χρόνο, ποσό, τρόπο, μέσο ή όργανο, συνοδεία, αιτία, σκοπό, αναφορά, αποτέλεσμα, εναντίωση ή παραχώρηση, προϋπόθεση ή όρο κ.α.

Ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί λειτουργούν:

1. Τα επιρρήματα: καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί.
2. Οι πλάγιες πτώσεις.
3. Τα προθετικά σύνολα: εμπρόθετοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί.
4. Το επιρρηματικό και το προληπτικό κατηγορούμενο.
5. Το απαρέμφατο της αναφοράς και το απαρέμφατο του σκοπού ή του αποτελέσματος.
6. Οι επιρρηματικές μετοχές.
7. Οι επιρρηματικές προτάσεις.

1. Τα επιρρήματα

Τα επιρρήματα ως καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί δηλώνουν χρόνο, τόπο, τρόπο και ποσό.

α) Ως καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί του χρόνου λειτουργούν τα χρονικά επιρρήματα, καθώς και αντωνυμικά επιρρήματα σε -τε, όπως: νῦν, αἰ, χθές, αὔριον, πάλαι, ἄρτι (= μόλις), παραχρῆμα (= αμέσως), πώποτε, οὔποτε, ἐκάστοτε κ.α.

π.χ. Περὶ δὲ τῶν τοιούτων οὐδεὶς πώποτ' αὐτῶν συγγράφειν ἐπεχείρησεν.
Κατέβην χθές εἰς Πειραιᾶ.

β) Οι καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί τόπου δηλώνουν:

- i. **Στάση σε τόπο**: εκφράζεται με τοπικά επιρρήματα, πολλά από τα οποία λήγουν σε -θι, -σι, -ου όπως: πανταχόθι (= παντού), Θήβασι (στη Θήβα), ἀλλαχοῦ (= αλλού), οὐδαμοῦ (= πουθενά) κ.α.

π.χ. Ἡ Αθήνησι στάσις.
Ὁ Πρωταγόρας αὐτόθι ἐστίν.

- ii. **Κίνηση προς τόπο (κατεύθυνση)**: εκφράζεται με επιρρήματα που λήγουν κυρίως σε -δε, -ζε, -σε, -οιόπως: ἐνθάδε, Αθήναζε, ἐκεῖσε, ὅποι κ.α.

π.χ. Θορίβων ἀπῆλθε οἴκαδε.

- iii. **Κίνηση από τόπο (αφετηρία, προέλευση)**: εκφράζεται με επιρρήματα που λήγουν σε -θεν όπως: ἐντεῦθεν, πανταχόθεν, ἐκατέρωθεν κ.α.

π.χ. Γνοίη ἂν τις ἐκεῖθεν τὴν δύναμιν αὐτῶν.

- iv. **Η διά τόπου κίνηση**: εκφράζεται με επιρρήματα που λήγουν σε -η όπως: ὅπη, ταύτη, ἄλλη, οὐδαμῆ κ.α.

π.χ. Ἐτεροι ἄλλη ἔφευγον.

γ) Οι καθαρώς επιρρηματικοί προσδιορισμοί τρόπου εκφέρονται με:

- i. Επιρρήματα που λήγουν σε -ως, όπως: δικαίως, εἰκότως, προσηκόντως κ.α.

π.χ. Ἄ τοσαύτην ἔχει χάριν, ὥστ' ἂν καὶ τῇ λέξει καὶ τοῖς ἐνθυμήμασιν ἔχη κακῶς.
Ἄλλ' ὅπως ἂν τύχωσιν, οὕτω χρῆσθαι τοῖς λόγοις εἰώθασιν.

- ii. Επιρρήματα που λήγουν σε -δην, -δον, -ι, -εἰ, -τι, -ξ, όπως: ἄρδην (= εντελώς), ἀναφανδὸν (= φανερά), ἀμισθί, νηποινεῖ (= χωρίς τιμωρία), ἀμαχητί (= χωρίς μάχη), ἐναλλάξ κ.α.

π.χ. Καὶ οἱ μὲν ἐξεληθόντες πανδημει ἐς τὸν λειμῶνα παρὰ τὸν Ἄναπον ποταμὸν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ [...].

δ) Ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του ποσού χρησιμοποιούνται τα ποσοτικά και αριθμητικά επιρρήματα, όπως:

λίαν, μάλα, μᾶλλον, πάνυ, ἄγαν, οὐδὲν (= καθόλου), ἅπαξ, δὶς, πολλάκις κ.α.

π.χ. Ὡσθ' ἅπασιν μὲν βούλεσθαι προσήκει πολλοὺς εἶναι τοὺς ἐκ παιδείας δεινοὺς εἰπεῖν γιγνομένους, **μάλιστα** δ' ὑμῖν.

π.χ. Οὐ πάνυ νενόηκα.

Παρατήρηση:

Το επίρρημα μάλιστα, όταν συντάσσεται με αριθμητικά, σημαίνει «περίπου».

π.χ. Κερκυραῖοι τριάκοντα ναῦς **μάλιστα** διέφθειραν.

2. Οι Πλάγιες πτώσεις ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί

α. Η γενική.

Η γενική ως επιρρηματικός προσδιορισμός διακρίνεται σε:

i. Γενική του χρόνου.

Δηλώνει το χρονικό διάστημα. Ως γενική του χρόνου χρησιμοποιείται κυρίως η γενική ονομάτων που φανερώνουν φυσική υποδιαίρεση χρόνου και μεταφράζεται «κατά τη διάρκεια...», όπως:

θέρους, χειμῶνος, χρόνου κ.α.

π.χ. Ἐφυλάττοντο ἱκανοῖς φύλαξι **νυκτός** τε καὶ **ἡμέρας**.

ii. Γενική της αιτίας.

Δηλώνει την αιτία των ρημάτων (ρηματικών τύπων) που προσδιορίζει. Τέτοια είναι:

- **Ρήματα ψυχικού πάθους:** ἄγαμαι (θαυμάζω), εὐδαιμονίζω, ἡδομαι, θαυμάζω, οἰκτίρω (λυπάμαι), ὀργίζομαι, κ.α.
- **β) Ρήματα δικανικά:** αἰτιῶμαι (κατηγορῶ), καταγιγνώσκω, κατηγορῶ, φεύγω (κατηγορούμαι) κ.α.

Παρατήρηση:

Με τα ρήματα αυτά η γενική της αιτίας δηλώνει το έγκλημα για το οποίο κάποιος κατηγορείται ή δικάζεται (ονομάζεται και **γενική του εγκλήματος**).

π.χ. **Ἀσεβείας** φεύγω ὑπὸ Μελήτου.

iii. Γενική της αξίας ή του ποσού.

Προσδιορίζει ρήματα που δηλώνουν αγορά ή πώληση, όπως: ἀγοράζω, ἀνταλλάσσω, πιπράσκω (πουλώ), πωλῶ, τιμῶ (ορίζω ως τιμή), ὠνοῦμαι (αγοράζω) κ.α.

π.χ. **Μείζονος** αὐτὰ τιμῶνται.

iv. Γενική της ποινής ή του τιμήματος.

Προσδιορίζει ρήματα καταδικαστικά όπως: τιμῶμαι (προτείνω ως ποινή), ὑπάγω (καταγγέλλω για έγκλημα που τιμωρείται με), καταγιγνώσκω, καταψηφίζομαι (καταδικάζω / καταδικάζομαι) κ.α.

π.χ. Τιμᾶται δ' οὖν μοι ὁ ἀνήρ **θανάτου**.

v. Γενική του τόπου (σπαν.).

Η χρήση της είναι περιορισμένη:

π.χ. Θέτις ἀνεδύη **άλος**.

vi. **Γενική του σκοπού.**

Είναι γενική έναρθρου απαρεμφάτου που εκφράζει το σκοπό της ενέργειας του ρηματικού τύπου που προσδιορίζει.

π.χ. Ἐπεμψαν πρέσβεις **τοῦ λαβεῖν τ' ἀνδράποδα**.

β. Η δοτική

Η δοτική ως επιρρηματικός προσδιορισμός διακρίνεται σε:

i. **Δοτική της αιτίας**

Δηλώνει την αιτία και προσδιορίζει ρήματα ψυχικού πάθους.

π.χ. Χαλεπῶς φέρω **τοῖς** παροῦσι **πράγμασι**.

ii. **Δοτική του τόπου**

Εκφέρεται με:

α) Δοτική τοπωνυμίων, όπως Δελφοῖς, Ἐλευσῖνι, Ἴσθμοῖ, Μαραθῶνι, κ.α. και δηλώνει στάση σε τόπο.

β) Δοτικοφανή επιρρήματα, δηλαδή τη δοτική ονομάτων και δηλώνουν στάση σε τόπο ή κίνηση διαμέσου ενός τόπου (διέλευση), όπως: ἄλλη (αλλού, από αλλού), ἦ / ὅπη (όπου, από όπου), ταύτη (εδώ, μέσα από αυτό το μέρος), τῆδε (σ' αυτό εδώ το μέρος) κ.α.

π.χ. Ἡ ἐν **Μαραθῶνι** μάχη Μήδων πρὸς Ἀθηναίους.

iii. **Δοτική του χρόνου**

Τέτοιες είναι οι δοτικές ονομάτων εορτών, (όπως Ἐλευσινίους, Παναθηναίους) και οι δοτικές ονομάτων που δηλώνουν χρόνο, όπως: ἔτει, ἡμέρα, θέρει, μηνί, νυκτί, χρόνω, τῆ προτεραία, τῆ ὑστεραία.

π.χ. Τετάρτη δὲ **ἡμέρα** καταβαίνουσιν εἰς τὸ πεδῖον.

iv. **Δοτική της συνοδείας**

Προσδιορίζει κυρίως ρήματα που δηλώνουν κίνηση.

π.χ. Ἐπορεύοντο τρισχιλίους **ὀπλίταις**.

v. **Δοτική της αναφοράς**

Συντάσσεται με ρήματα που δηλώνουν σύγκριση, διαφορά, υπεροχή και μεταφράζεται με τα «ως προς», «σε».

π.χ. Ἐλένη καὶ τῷ γένει καὶ τῷ κάλλει πολὺ διήνεγκεν.

vi. **Δοτική του οργάνου ή του μέσου**

Δηλώνει το όργανο, (κάτι υλικό) ή το μέσο (κάτι αφηρημένο, τη βοήθεια) με το οποίο γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα.

π.χ. Ἦν δὲ ἀκοδομημένον (τὸ τεῖχος) **πλίνθοις** (Δοτική του οργάνου).

Αἱ μάχαι κρίνονται **ταῖς ψυχαῖς** (Δοτική του μέσου).

vii. **Δοτική του τρόπου**

Εκφέρεται με τα δοτικοφανή επιρρήματα τρόπου, όπως:

λόγω, ἔργω, δημοσίᾳ, σιγῇ, φύσει κ.α.

π.χ. Οἱ δὲ βάρβαροι [...] πολλῇ **βοῇ** καὶ **θορύβῳ** προσέκειντο.

viii. **Δοτική του ποσού (του μέτρου ή της διαφοράς)**

Συντάσσεται με επιρρήματα ή άλλες λέξεις που έχουν συγκριτική σημασία, όπως: πολλῶ, ὀλίγω, τοσοῦτω κ.α.

π.χ. **Πολλῶ** κρείττον ἐστὶν ἐμφανῆς φίλος ἢ χρυσὸς ἀφανῆς.

γ. Η αιτιατική.

Η αιτιατική ως επιρρηματικός προσδιορισμός διακρίνεται σε:

i. Αιτιατική της αναφοράς.

Προσδιορίζει κυρίως ρήματα που σημαίνουν ομοιότητα ή διαφορά. Ως αιτιατικές της αναφοράς χρησιμοποιούνται οι παρακάτω λέξεις και εκφράζονται με τα «ως προς», «σε»:

τὸ γένος, τὸ μέγεθος, τὸ ἐπί σε (= όσο εξαρτάται από σένα), τὸ πάλαι, τὴν φύσιν κ.α.

π.χ. Διαφέρει γυνὴ ἀνδρὸς τὴν φύσιν.

ii. Αιτιατική του χρόνου.

Συνήθεις αιτιατικές του χρόνου είναι οι παρακάτω:

ἔτος, τὸ νῦν, τὸ πρῶτον, τὸ πάλαι, ἡμέραν κ.α.

π.χ. Αἱ δὲ σπονδαὶ ἐνιαυτὸν ἔσονται.

iii. Αιτιατική του τόπου.

Ως αιτιατικές του τόπου χρησιμοποιούνται συγκεκριμένα ουσιαστικά, όπως:

σταδίους, μακρὰν, πλοῦν, ὁδὸν κ.α.

π.χ. Τὴν ἡδίστην τε καὶ ῥάστην ὁδὸν ἄξω σε.

iv. Αιτιατική του τρόπου.

Συνήθεις αιτιατικές του τρόπου είναι:

δίκην, δωρεάν, τὴν εὐθείαν, τρόπον τινὰ κ.α.

π.χ. Τὸν αὐτὸν τρόπον ὑμεῖς, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οἰκεῖτε τὴν πόλιν.

v. Αιτιατική της αιτίας.

Προσδιορίζει ρήματα δικανικής σημασίας, ψυχικού πάθους ή άλλα των οποίων η ενέργεια χρειάζεται αιτιολόγηση. Οι μοναδικές αιτιατικές της αιτίας (χωρίς πρόθεση) είναι τέσσερις:

τι, ὅ,τι, τοῦτο, ταῦτα.

π.χ. Τοῦτο ἄχθεσθε.

vi. Αιτιατική του σκοπού.

Εκφέρεται με το ουδέτερο δεικτικής, αναφορικής ή ερωτηματικής αντωνυμίας και συντάσσεται κυρίως με ρήματα κίνησης.

π.χ. Ἡρωτῶντο ὅ,τι ἦκοιεν.

vii. Αιτιατική της ποινής.

Συντάσσεται με ρήματα που έχουν τη σημασία του «καταδικάζω».

π.χ. Ἀθηναῖοι Σωκράτους θάνατον κατέγνωσαν.

3. Οι Εμπρόθετοι Επιρρηματικοί Προσδιορισμοί

Δηλώνουν επιρρηματικές σχέσεις όπως:

αιτία, τρόπο, τόπο, ποσό, χρόνο, σκοπό, αναφορά, συνοδεία, ὄργανο, μέσο, ὄρο, συμφωνία, εναντίωση, διαφορά, κατάσταση, ἐνώπιον, ἀφετηρία, προέλευση, εξάρτηση, καταγωγή, προσθήκη, υπεράσπιση, ωφέλεια, χωρισμό, εξαίρεση, φιλική ή εχθρική διεύθυνση κ.α.

π.χ. Ἐκ τῆς πόλεως ἀπῆλθεν (αφετηρία).
Ταῦτα ἐπὶ τοῖς δικασταῖς ἔλεγεν (ενώπιον).
Οὐδείς εὐτύχησε διὰ βίου (χρόνο).
Τοῦτο κατ' ἐμοῦ ἔλεξεν (εναντίωση).
Ἀγησίλαος ἐν τούτοις ἦν (κατάσταση).
Πρὸ τῆς Ἑλλάδος ἀποθνήσκει (υπεράσπιση).
Πρὸς τούτοις μανθάνουσι καὶ τοξεύειν (προσθήκη).
Ἐφ' ὑμῖν ἐστι τούτους κολάζειν (εξάρτηση).
Ἦλθε παρὰ Κυαζάρου ἄγγελος (προέλευση).

4. Το επιρρηματικό και προληπτικό κατηγορούμενο

Το επιρρηματικό και το προληπτικό κατηγορούμενο δηλώνουν το μεν πρώτο τόπο, τρόπο, χρόνο, σκοπό, τάξη και σειρά, ενώ το δεύτερο δηλώνει το σκοπό.

π.χ. Ἄσμενος ἐώρακά σε (επιρρηματικό κατηγορούμενο).

π.χ. Φίλιππος μέγας ηὐξήθη (προληπτικό κατηγορούμενο).

5. Το απαρέμφατο της αναφοράς και το απαρέμφατο του σκοπού

Το απαρέμφατο της αναφοράς και το απαρέμφατο του σκοπού ή του αποτελέσματος δηλώνουν αντίστοιχα αναφορά και σκοπό.

π.χ. Δεινός (ἐστι) χρῆσθαι τοῦ πράγματος.
(= Εἶναι ικανός στο να χειρίζεται την υπόθεση).

π.χ. Οἱ στρατιῶται ἐπορεύοντο τειχίσαι τὸ χωρίον.
(= Οι στρατιώτες προχωρούσαν για να οχυρώσουν την περιοχή).

6. Οι επιρρηματικές μετοχές

Ἡ επιρρηματική μετοχή, λειτουργεῖ ὡς επιρρηματικός προσδιορισμός και εκφράζει ἀνάλογα με το εἶδος της τις επιρρηματικές σχέσεις του χρόνου, της αιτίας, του σκοπού, της υπόθεσης, της εναντίωσης, του τρόπου.

π.χ. Ἐκεῖθεν δ' εὐθύς ἐπισιτισάμενοι ἔπλευσαν εἰς Αἰγὸς ποταμούς(χρονική μετοχή, δηλώνει χρόνο).

π.χ. Οἱ Κερκυραῖοι ὡς νενικηκότες τρόπαιον ἔστησαν (αιτιολογική μετοχή δηλώνει αιτία).

π.χ. Τοῦτο λέξων ἔρχομαι (τελική μετοχή δηλώνει σκοπό).

π.χ. Αἰσχύνοντο ἂν μὴ ἀποδιδόντες χάριτας (υποθετική μετοχή δηλώνει υπόθεση).

π.χ. Ἕλλην ὧν Ἕλληνας ἀδικεῖ (εναντιωματική μετοχή δηλώνει εναντίωση).

π.χ. Κραυγὴν πολλὴν ἐποίουν καλοῦντες ἀλλήλους(τροπική μετοχή δηλώνει τρόπο).

7. Οι επιρρηματικές προτάσεις

Και οι επιρρηματικές προτάσεις λειτουργοῦν ὡς επιρρηματικοί προσδιορισμοί και εκφράζουν ἀνάλογα με το εἶδος τους τις επιρρηματικές σχέσεις του χρόνου, της αιτίας, του σκοπού, της υπόθεσης, της εναντίωσης.

π.χ. Ὅποτε θύοι Κρίτων (= Κάθε φορά που θυσίαζε ο Κρίτων), ἐκάλει Ἀρχέδημον (δευτερεύουσα χρονική πρόταση, δηλώνει χρόνο).

π.χ. Θαυμάζω σε ἐν ταῖς συμφοραῖς, ὡς ῥαδίως αὐτὰς και πράως φέρεις (= ... επειδή με ευκολία και ηρεμία υπομένεις αυτές) (δευτερεύουσα αιτιολογική πρόταση, δηλώνει αιτία).

π.χ. Μὴ μέλλωμεν, ἵνα μὴ ὁ καιρὸς παρέλθῃ. (= ... για να μη περάσει ο χρόνος) (δευτερεύουσα τελική πρόταση, δηλώνει σκοπό).

π.χ. Φῶς εἰ μὴ εἶχομεν (= Αν φως δεν είχαμε), ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἂν ἦμεν. (δευτερεύουσα υποθετική πρόταση, δηλώνει προϋπόθεση).

π.χ. Γελαῖ ὁ μωρός, **κἄν τι μὴ γελοῖον ἦ** (= ... ακόμα κι αν κάτι δεν είναι αστείο) (δευτερεύουσα εναντιωματική πρόταση, δηλώνει εναντίωση).

π.χ. Ἔχω τριήρεις, **ὥστε ἐλεῖν τὸ ἐκείνων πλοῖον** (= ... ὥστε να κυριεύσω το καράβι εκείνων) (δευτερεύουσα συμπερασματική πρόταση, δηλώνει αποτέλεσμα).

π.χ. Δεῖ πρεσβείαν πέμπειν, **ἥτις ταῦτ' ἐρεῖ** (= ... για να πει αυτά) (δευτερεύουσα αναφορική επιρρηματική τελική πρόταση, δηλώνει σκοπό).